

**Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki
Żywnościowej**
Państwowy Instytut Badawczy

QUO VADIS – polski schabowy

Wojciech Ziętara

Warszawa, 18 kwiecień 2023

do cytowania:

Ziętara, Wojciech. (2023, kwiecień 18). Quo vadis – polski schabowy. [Prezentacja na konferencji] Przemiany w rolnictwie – współczesne wyzwania ekonomiczne, środowiskowe i społeczne, KEiOP, SGGW w Warszawie, Warszawa 18.04.2023. http://keiop.ieif.sggw.pl/wp-content/uploads/zietara_w_quo_vadis_wieprzowina_18_04_2023.pdf

Plan prezentacji

- Wprowadzenie
- Cel badań, źródła materiałów i metody badawcze
- Wpływ czynników rynkowych na procesy koncentracji produkcji żywca wieprzowego
- Zmiany w pogłowie trzody chlewnej w Polsce
- Konkurencyjność polskich gospodarstw trzodowych w zależności od skali produkcji w latach 2008-2020
- Możliwe formy chowu trzody chlewnej
- Bariery i kierunki rozwoju chowu trzody chlewnej w Polsce
- Podsumowanie i wnioski

2

Wprowadzenie

- POZIOM I STRUKTURA SPOŻYCIA MIĘSA W POLSCE
- SPADEK RODZIMEJ PODAŻY MIĘSA WIEPRZOWEGO
- SPADEK POGŁOWIA TRZODY CHLEWNEJ LICZBY GOSPODARSTW TRZODOWYCH, GŁÓWNIEM O MNIEJSZEJ SKALI PRODUKCJI
- UJEMNE SALDO W HANDLU ZAGRANICZNYM WIEPRZOWINĄ, SZCZEGÓLNIE ŻYWYMI ZWIERZĘTAMI

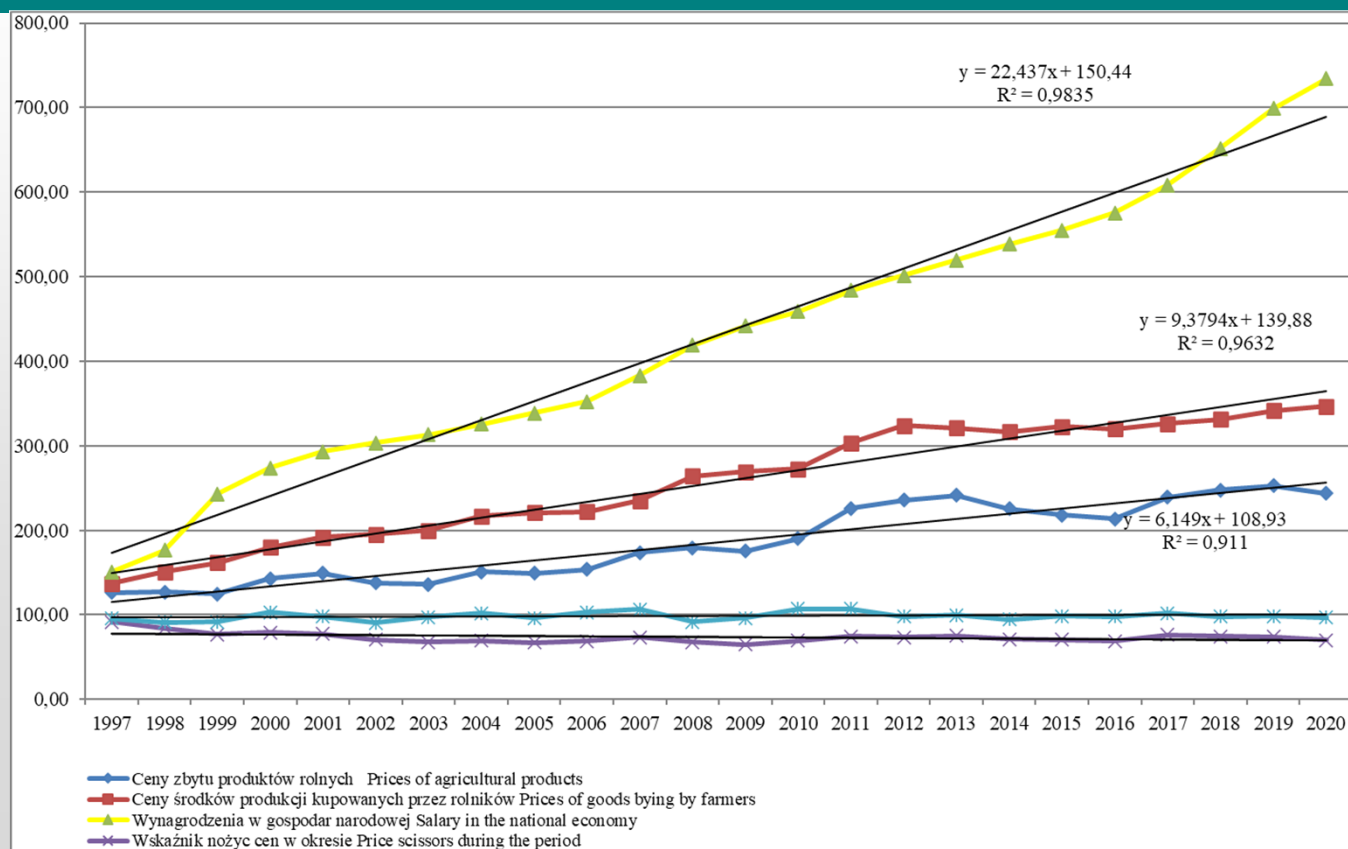
CEL BADAŃ, ŹRÓDŁA I METODY

- Podstawowym celem badań jest określenie przyczyn drastycznego spadku liczby gospodarstw prowadzących chów trzody chlewnej i jej pogłowia oraz wskazanie barier utrudniających rozwój produkcji żywca wieprzowego.
- Realizując przyjęty cel badawczy w artykule podjęto następujące zagadnienia:
  - wpływ czynników rynkowych na redukcję liczby gospodarstw prowadzących chów trzody chlewnej,
  - rolę produkcji żywca wieprzowego w towarowej produkcji rolniczej,
  - zmiany w liczbie gospodarstw i pogłowiu trzody chlewnej,
  - terytorialne zróżnicowanie pogłowia trzody chlewnej w Polsce,
  - efektywność i konkurencyjność gospodarstw trzodowych,
  - bariery w chowie trzody chlewnej i możliwe kierunki rozwoju.

Wpływ czynników rynkowych na redukcję liczby gospodarstw prowadzących chów trzody chlewnej

5

Tendencje zmian kosztów pracy w gospodarce narodowej, kosztów środków produkcji dla rolnictwa i cen zbytu produktów rolnych w Polsce w latach 1996–2020

W latach 2004-2006 (przed spadkiem pogłowia trzody) **cena 1 kg żywca równoważyła 4,75 kg mieszanki T,**
natomiast w latach 2007 i 2008 (początek spadku) **3,70 kg i była niższa o 22%** (Zawadzka i in. 2008), **a w latach 2020 i 2021 3,16 kg i niższa o 33,5%** (Pasińska, Zawadzka 2021).

Miejsce i rola produkcji żywca wieprzowego w Polsce

Struktura towarowej produkcji rolniczej w latach 2000–2020 w Polsce

Wyszczególnienie	2000		2010		2020	
	mln zł	%	mln zł	%	mln zł	%
Towarowa produkcja rolnicza	33491,4	-	59357,1	-	92499,52	-
Wskaźnik zmian (2000=100)	100,0	- 100,0	177,2	100,0	276,2	-100,0
w tym:						
Produkcja zwierzęca	20950,4	62,6	33240,8	56,0	54828,7	59,3
Wskaźnik zmian (2000 = 100)	100,0	-	158,7	-	216,7	-
w tym:						
Produkcja żywca wieprzowego	7885,7	23,5	8191,1	13,8	12702,6	13,7
Wskaźnik zmian (2000=100)	100,0	37,6^a	103,9	24,6^a	161,1	23,2

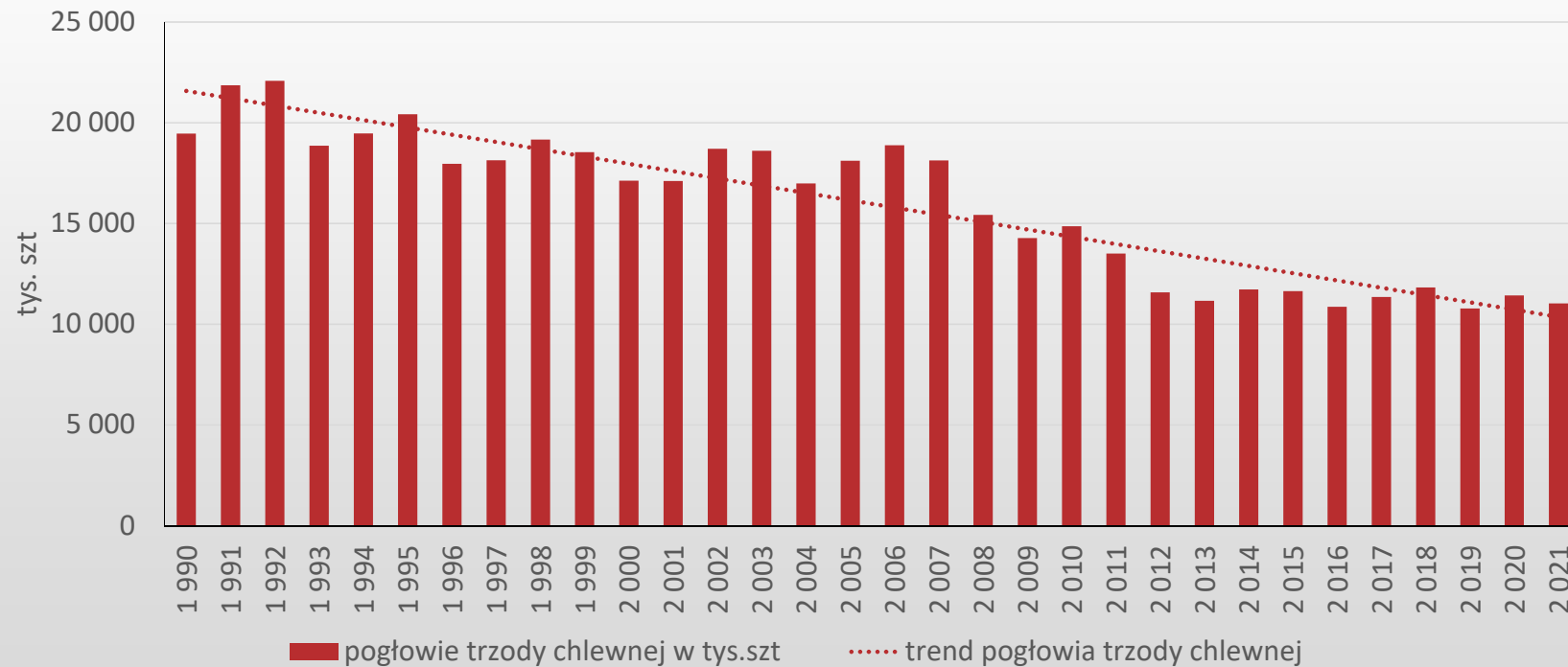
Handel zagraniczny wieprzowiną i żywymi zwierzętami

Wyszczególnienie	2009	2010	2015	2020	2021		
Eksport (tys. t) w ekwiwalencie mięsa	336,0	418,0	719,0	734,9	722,7		
Import (tys. t)	614,0	602,0	854,1	913,0	970,1		
Saldo (ilościowo tys. ton)	-278,0	-184,0	-135,1	-178,1	-247,4		
Saldo (wartościowo mln euro)	-524,5	-336,0	-197,4	-199,4	-60,2		
Handel trzodą chlewną (żywymi zwierzętami) w latach 2007-2021 (tys. szt.)							
	2007	2008	2009	2010	2015	2020	2021
Eksport	434,0	418,8	442,2	274,4	38,9	a	a
Import	401,7	1124,6	1997,5	2285,3	5568,7	7172,0	6648,0
Saldo	32,3	-709,8	-1155,3	2011,1	-5229,8	-7172,0	-6648,0

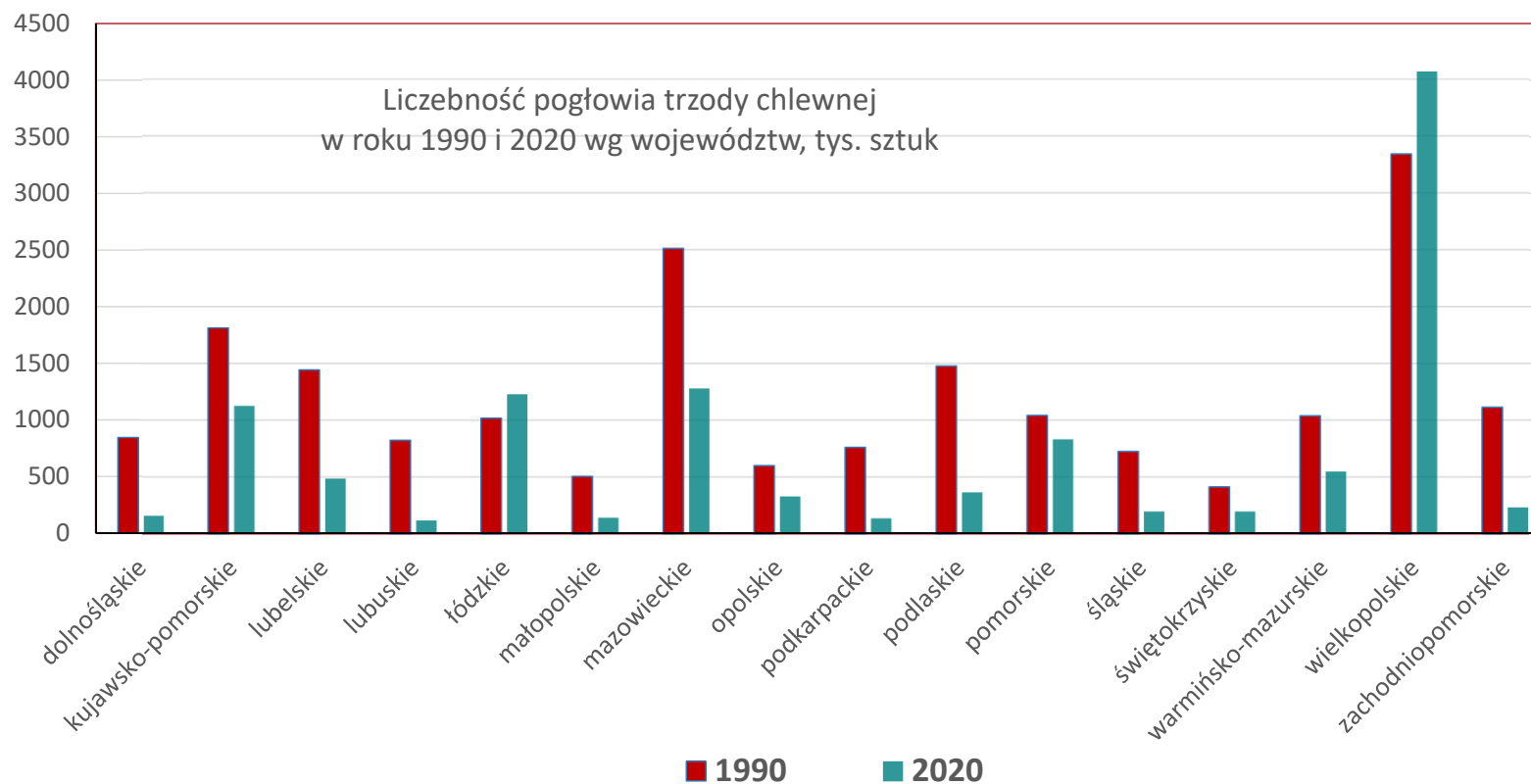
a – brak danych

Zmiany w pogłowie trzody chlewnej w Polsce

Pogłowie trzody chlewnej w Polsce w latach 1990–2021

Terytorialny rozkład pogłowa trzody chlewnej w Polsce w latach 1990 i 2020 według województw

Zmiany w strukturze pogłowia trzody chlewnej w Polsce w latach 2007-2020, w tys. szt.

Wyszczególnienie	2007	2010	2016	2020
Pogłowie trzody chlewnej (tys.szt.)	18100,00	15278,10	11900,00	11200,0
Pogłowie trzody w stadach do 50 szt. (tys. szt.)	6208,30	3936,47	2023,00	940,8
Pogłowie trzody w stadach 50-200 szt. (tys. szt.)	6552,20	4161,43	2582,30	1579,2
Pogłowie w stadach ≥ 200 szt. (tys. szt.)	5339,50	7180,71	7294,70	8680,0
Zmniejszenie pogłowia w stadach do 200 szt. (tys. szt.)	–	-4662,60	-8155,20	-10240,5
Zmniejszenie (%)	100,0	-36,50	-63,91	-80,2
Zwiększenie pogłowia w stadach >200 szt. (tys. szt.)	–	1841,21	1955,20	3340,5
Wskaźnik zwiększenia (%)	100,0	34,50	36,61	62,6

Źródło: Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2014 i 2017, GUS, Warszawa 2015 i 2018, Powszechny Spis Rolny 2020. Raport z badań, 2021, GUS, Warszawa.

15

Liczba i struktura gospodarstw trzodowych i pogłowia trzody chlewnej w Polsce w latach 2005–2016

Lata	2005	2010	2013	2016	2020
Liczba gospodarstw (tys.)	701,7	388,5	278,4	172,2	85,1
Zmniejszenie % (2005=100)	100,0	44,7	60,3	75,5	87,9
Pogłowie świń (tys.)	18100,0	15300,0	11000,0	11900,0	11200,0
Zmniejszenie % (2005=100)	100,0	15,5	39,2	34,3	38,1
Średnia wielkość stada (szt.)	25,8	39,3	39,5	69,1	131,6
Struktura gospodarstw (%)					
1	11,1	9,6	11,8	14,4	10,0
2	14,4	12,3	12,7		
3 – 4	12,7	10,8	10,4	25,4	16,7
5 – 9	15,2	15,0	14,4		
10 i więcej	46,6	52,3	50,7	60,2	73,3
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Udział pogłowia trzody w stadach 10 szt. i więcej	92,6	93,3	95,6	95,7	97,4

Konkurencyjność polskich gospodarstw trzodowych w zależności od skali produkcji w latach 2008-2020

Lata	Wielkość pogłowia trzody chlewnej SD/gospodarstwo					
	Poniżej 20	20 -50	50-100	100-200	200-300	300 i więcej
Liczba loch (szt./gospodarstwo)						
2008	5,70	13,78	27,67	44,46	82,91	204,60
2015	5,63	12,33	26,37	40,38	56,24	134,24
2019	4,97	11,29	22,56	38,64	54,93	88,8
2020	8,02	10,61	23,69	31,81	58,46	99,86
Prośność - liczba odchowanych prosiąt przez lochę (prosię/lochę)						
2008	17,42	16,87	17,54	18,19	18,49	20,03
2015	19,05	18,09	18,68	19,02	18,86	23,71
2019	17,10	17,54	17,73	20,00	21,78	21,26
2020	16,80	17,27	17,89	18,93	21,21	21,99
Ilość sprzedanego żywca (ton/gospodarstwo)						
2008	9,73	24,45	52,31	98,48	161,91	424,16
2015	11,07	28,40	61,84	118,48	195,63	483,20
2019	13,31	28,15	61,37	132,06	215,77	422,94
2020	9,97	27,17	61,26	134,56	225,02	437,62
Wskaźnik konkurencyjności Wk						
2008	0,28	0,54	0,98	1,49	2,06	2,97
2015	0,15	0,50	0,87	1,42	1,67	2,96
2019	0,34	0,80	1,57	2,61	3,35	6,06
2020	0,39	0,66	1,15	1,97	3,03	4,44

17

Produkcja żywca wieprzowego a bezpieczeństwo żywnościowe

Założenia

- spożycie wieprzowiny wynosić będzie 40 kg/mieszkańca,
- liczbę ludności przyjęto na obecnym poziomie 38,265 tys.,
- wybojowość trzody przyjęto na poziomie 75%,
- eksport żywca przyjęto na średnim poziomie z lat 2015–2020 wynoszącym 725,5 tys. ton,
- przyjęto średnią wagę ubijanego tucznika na poziomie 120 kg,
- wskaźnik uboju pogłowia przyjęto na poziomie 132% (średnia wybojowość w latach 2015-2022, Zawadzka, Pasińska 2021),
- liczbę ubitych tuczników od 1 lochy przyjęto na poziomie 18 szt.,
- konieczna produkcja żywca w kg/mieszkańca wynosi 53,33 kg, gdyż $(40/0,75=53,33)$.

Niezbędna produkcja żywca na spożycie wewnętrzne i na eksport wyniesie **2765,02 tys. ton**, gdyż: $(38265 \text{ tys.} \times 0,0533 \text{ t.} = 2039,52 \text{ tys. ton} + 725,5 \text{ tys. ton} = 2765,02 \text{ tys. ton})$.

- Niezbędna liczba tuczników do uboju wynosi **23041,83 tys. sztuk**
- **Pożądany średni stan pogłowia trzody chlewnej to 17455,93 tys. sztuk**
- **Pożądana liczba loch 1280 tys. zamiast 604,4 tys. sztuk obecnie**

Możliwe formy chowu trzody chlewnej

Cykl zamknięty - polega na utrzymywaniu w gospodarstwie wszystkich grup technologicznych zwierząt: knurów, macior, prosiąt, warchlaków i tuczników. Produktem końcowym są tuczniaki oferowane do sprzedaży. Na produkcję żywca wieprzowego składa się także sprzedaż wybrakowanych loch, których okres użytkowania wynosi około 2,5 roku. Obecnie, ze względu na stosowanie inseminacji nie we wszystkich gospodarstwach z chowem w cyklu zamkniętym utrzymuje się knury.

Cechy cyklu zamkniętego

▪ Mocne strony

- zmniejszone ryzyko ekonomiczne związane z wahaniami cen na rynku prosiąt i warchlaków,
- zmniejszone ryzyko związane z ruchem zwierząt i groźbą zakażenia chorobami, np. ASF,
- pełna kontrola nad stanem zdrowotnym wszystkich grup technologicznych.

▪ Słabe strony

- wyższe koszty kapitałowe związane z koniecznością spełnienia wysokich wymagań środowiskowych budynków w odniesieniu do prosiąt,
- wyższe nakłady pracy, a także konieczność spełnienia wymagań różnych grup technologicznych zwierząt w zakresie wiedzy, paszy i obsługi
- niższa skala produkcji

- Zróżnicowane wymagania środowiskowe i dotyczące wiedzy, wywołały tendencję do specjalizacji gospodarstw trzodowych w kierunku produkcji prosiąt i warchlaków oraz prowadzenia tuczu, co doprowadziło do chowu w cyklu otwartym,

Przedmiot cyklu otwartego:

- Prowadzenie chowu warchlaków w oparciu o kupne prosięta (występuje sporadycznie).
- Prowadzenie tuczu w oparciu o kupne warchlaki (występuje częściej).

Cechy cyklu otwartego

Mocne strony:

- mniejsze wymagania kapitałowe (tańsze budynki),
- niższe nakłady pracy, łatwiejsza organizacja produkcji i pracy,
- niższe wymagania w zakresie wiedzy (wąska specjalizacja),
- szansa uzyskania wyższych cen zbytu z powodu większej skali produkcji.

▪ **Słabe strony:**

- zwiększone ryzyko rynkowe i zdrowotne nabywanych prosiąt i warchlaków,
- zagrożenie ASF z powodu ruchu zwierząt.

Formy cyklu otwartego

A) na własne ryzyko i odpowiedzialność, lub

B) w systemie nakładczym.

Forma „A” polega na zakupie prosiąt lub warchlaków, pasz i usług weterynaryjnych za własne środki i sprzedaży tuczników we własnym zakresie,

Forma „B” polega na dostarczeniu rolnikowi przez integratora (wytwórca pasz, zakłady mięsne) prosiąt lub warchlaków, pasz i usług weterynaryjnych na zasadach kredytu kupieckiego i odbiorze tuczników

Pełne rozliczenie następuje po zakończeniu cyklu. Rolnik otrzymuje wynagrodzenie za udostępnione własne budynki i pracę w formie stawki w przeliczeniu na tuczniaka. Rolnik ma wpływ na poziom stawki, która zależy od ilości zużytej paszy i upadków.

Efekty ekonomiczne różnych form chowu

Wyszczególnienie	Cykl otwarty		Cykl zamknięty (średnio)	Cykl zamknięty (duża skala)
	Tucz kontraktowy	Tucz na własny rachunek		
Powierzchnia ha UR	43,99	42,34	32,35	53,56
Dochód z gosp. tys zł./ha	3,40	2,44	3,18	4,11
Dochód z gosp. tys. zł./FWU	82,75	62,63	61,97	118,5
Dochód z gosp./ha C. Z. =100	6,9	-28,2	100,0	29,2
Dochód z gosp. /FWU C.Z.=100	33,5	1,0	100,0	91,2

26

Bariery i kierunki rozwoju chowu trzody chlewnej w Polsce

Według Aleksandra Dargiewicza

- bariery administracyjne, utrudniające dostęp do ziemi przedsiębiorcom prowadzącym chów trzody o większej skali (chów fermowy), dotyczą one także dzierżawców,
- długotrwałe procedury administracyjne związane z uzyskiwaniem pozwoleń na inwestycje w budynki inwentarskie dla trzody chlewnej, które są w znacznej mierze skutkiem braku w większości gmin planów zagospodarowani przestrzennego i protestami mieszkańców,
- groźba chorób zakaźnych i wynikająca stąd potrzeba szczególnych zabezpieczeń związanych z bioasekuracją co wiąże się z ponoszeniem dodatkowych kosztów. Tym wymaganiami nie są w stanie sprostać gospodarstwa o mniejszej skali,
- spodziewany zakaz stosowania pasz z udziałem surowców pochodzących z upraw GMO, głównie soi. Wprowadzenie zamienników non-GMO spowoduje wzrost kosztów produkcji, nawet do 10%. Wprowadzane moratoria na import soi nie likwidują niepewności producentów,
- zwiększające się wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt prowadzą również do wzrostu kosztów produkcji,

Bariery rozwoju

- **Bariery środowiskowe** związane są z warunkiem zagospodarowania 70% odchodów z chowu trzody chlewnej na użytkowanych gruntach, stosowanie dyrektywy azotanowej, zgodnie z którą maksymalna obsada zwierząt wynosi 1,7 sztuk dużych na 1 ha użytków rolnych. Wątpliwości budzi zakaz obrotu nawozami organicznymi między rolnikami. Wprowadzenie dłuższego (6 miesięcy) przechowywania gnojowicy wymusza inwestycje w zbiorniki co prowadzi do wzrostu kosztów,
- **Bariery organizacyjne** wynikają z bardzo niskiego poziomu koncentracji chowu trzody chlewnej. W 2016 r. udział gospodarstw utrzymujących stada 200 sztuk i większe wynosił zaledwie 4,5%. W 2020 ten udział zwiększył się do 10,7% (PSR 2020). Niski stopień koncentracji produkcji żywca wieprzowego jest przyczyną bardzo słabej pozycji przetargowej producentów w stosunku do przedsiębiorstw skupu. Bardzo niski jest również stopień integracji, zarówno poziomej jak i pionowej

Podsumowanie

Spostrzeżenia i wnioski

- **Po 2007 roku wystąpił w Polsce drastyczny spadek pogłowia trzody chlewnej do 11,2 mln szt. w 2020 r., który wynosił 38,1%.** Wystąpił głównie w gospodarstwach, w których utrzymywano stada do 200 sztuk. W tych stadach ubyło 10,24 mln sztuk, natomiast w stadach większych (powyżej 200 szt.) wystąpił wzrost pogłowia o 3,34 mln sztuk;
- **W handlu zagranicznym żywcem wieprzowym od 2008 r. występowało saldo ujemne, spowodowane głównie importem zwierząt żywych** (prosiąt i warchlaków). W latach 2020 i 2021 r. import netto tej grupy zwierząt wynosił około 7 mln sztuk. Rok 2007 był ostatnim, w którym saldo było dodatnie i wyniosło 32,3 tys. sztuk;

Spostrzeżenia i wnioski

- Wystąpił **drastyczny spadek liczby gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną, z 701,7 tys. w 2005 r. do 85,1 tys. w 2020 r.** Spadek wynosił 87,9%. Skutkiem był wzrost poziomu koncentracji chowu z 25,8 szt./gospodarstwo w 2005 r. do 131, szt. w 2020 r. Mimo tego wzrostu **poziom koncentracji chowu trzody chlewnej w gospodarstwach w Polsce jest bardzo niski** w porównaniu do wiodących producentów żywca wieprzowego, takich jak Dania, Niderlandy i Niemcy, w których w 2013 roku utrzymywano odpowiednio: 3096, 2285 i 584 sztuk.
- **Powiększyło się regionalne zróżnicowanie pogłowia trzody chlewnej.** W roku 1990 w pięciu wiodących województwach wynosiło ono 55%, w 2020 roku natomiast już 71,1% pogłowia. Wiodącym województwem w chowie trzody chlewnej było wielkopolskie, w którym w 2020 r. utrzymywano 27,9 % łącznego pogłowia świń. Drastycznie niski poziom pogłowia trzody chlewnej występuje w województwach południowych: małopolskim, podkarpackim i świętokrzyskim;

Spostrzeżenia i wnioski

- **Polskie gospodarstwa utrzymujące do 25 loch pozbawione są szans rozwojowych.** Aktualnie mają je te, które utrzymują około 40 loch. Natomiast za w pełni konkurencyjne obecnie można uznać gospodarstwa utrzymujące 70 i więcej loch. Ta graniczna wielkość w przyszłości będzie się zwiększać;
- W celu zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego w zakresie produkcji żywca wieprzowego **pożądany stan pogłowia trzody chlewnej powinien wynosić około 18 mln sztuk**, a liczba loch przynajmniej 1,2 mln sztuk;
- Podstawowym warunkiem odbudowy pogłowia trzody chlewnej w Polsce jest **skuteczne usuwanie istniejących barier utrudniających inwestowanie w budynki inwentarskie** dostosowane do większej skali produkcji, która umożliwi profesjonalną produkcję żywca wieprzowego.

Dziękuję za uwagę.